

соціокультурного змісту. Перекладач постає посередником між двома культурними системами, де значення слова формується не лише його денотативним змістом, а й сукупністю стереотипів, що закріпилися в суспільстві.

Висновки. Отже, переклад публіцистичних текстів, насичених гендерно маркованими елементами, вимагає поєднання лінгвістичної точності та культурної адаптації. Ефективне відтворення таких одиниць забезпечується комплексним підходом – аналізом контексту, врахуванням прагматичних функцій і використанням трансформацій, що зберігають смислову, емоційну та культурну еквівалентність. У перспективі подальших досліджень важливим є вивчення тенденцій до нейтралізації гендерних маркерів у медіадискурсі та пошук нових стратегій перекладу, які сприятимуть формуванню інклюзивної мови в сучасній публіцистиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козанчук А. Гендерна нерівність у мові. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2025. С. 148–153.
2. Космополітан Україна. URL: <https://www.cosmo.com.ua/>
3. Сінна Л. Ю. Особливості англо-українського перекладу гендерно маркованої реклами (на матеріалі реклами парфумів). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 2022. № 58. С. 313–316.
4. Adab B. The Translation of Advertising: A Set of Guidelines // In: Beeby A. (ed.) Investigating Translation. Amsterdam: John Benjamins, 2000. Ch. 21. P. 225–237.
5. Cameron D. The Myth of Mars and Venus: Do Men and Women Really Speak Different Languages? Oxford: Oxford University Press, 2007. 196 p.
6. Cosmopolitan: <https://www.cosmopolitan.com/>
7. Eckert P., McConnell-Ginet S. Think Practically and Look Locally: Language and Gender as Community-Based Practice. Annual Review of Anthropology. London, 1992. Vol. 21. P. 461–490.
8. Eckert P., McConnell-Ginet S. Language and Gender. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 325 p.
9. Gill R. Empowerment/Sexism: Figuring Female Sexual Agency in Contemporary Advertising. Feminism and Psychology., 2008. Vol. 18, No. 1. P. 35–60.
10. Mens' Health. URL: <https://www.menshealth.com/>

Полуботок Андрій

Науковий керівник – доц. Довбуш Ольга

НОВОМОВА ЯК СИСТЕМА КОГНІТИВНОГО ОБМЕЖЕННЯ ЧЕРЕЗ РАДИКАЛЬНЕ СКОРОЧЕННЯ ЛЕКСИконУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА «1984»)

Роман Джорджа Орвелла «1984» показує, наскільки глибоко тоталітарна влада може проникати у свідомість людини, коли контролює не лише дії, а й мову. Через концепцію новомови (newspeak) письменник моделює ситуацію, у якій мова втрачає свою природну функцію комунікації і перетворюється на засіб ідеологічного впливу. Новомова створюється штучно, і її головне завдання — не спростити спілкування, а звузити межі мислення громадян. Якщо природні мови еволюціонують і збагачуються, то новомова, навпаки, цілеспрямовано скорочується з кожним новим виданням словника. Один із її розробників, Сайм, відверто визнає: «Ми знищуємо слова – десятками, сотнями щодня. Ми обрізаємо мову до кісток» [9, с. 45]. Ця програма лінгвістичного редуccionізму має виразну політичну мету: зробити

альтернативне мислення неможливим, оскільки для нього просто не залишиться мовних засобів.

Метою цієї статті є встановлення ролі новомови як інструменту мовної маніпуляції та ідеологічного контролю у романі Джорджа Орвелла «1984». Дослідження спрямоване на виявлення механізмів, за допомогою яких лінгвістичне спрощення перетворюється на засіб формування підконтрольної свідомості. У роботі розглядаються структурні особливості новомови, її когнітивні наслідки та зв'язок із феноменом «подвійного мислення», а також зіставлення орвеллівської моделі з реальними мовними практиками тоталітарних режимів ХХ століття.

Скорочення лексики в новомові відбувається за кількома принципами, що поступово спотворюють мовну картину світу. По-перше, усунення синонімів і антонімів – залишається лише одне слово для позначення поняття. Наприклад, термін «думкозло» (thoughtcrime) охоплює всі форми інакомислення, від сумніву до відкритого бунту, позбавляючи можливості диференціювати ступені опору [9, с. 112]. По-друге, знищення граматичної складності – іменники та дієслова часто збігаються за формою, прикметники утворюються за жорстким шаблоном, що виключає творчі комбінації та нюансування. По-третє, семантична редукція – слово «вільний» зберігається лише в побутовому значенні («цей стіл вільний від пилу»), але повністю вилучається з політичного та філософського контексту [4, с. 56]. Таким чином, саме поняття політичної свободи стає немислимим не через заборону, а через відсутність лінгвістичного інструментарію для його концептуалізації.

Орвелл спирається на принцип лінгвістичної відносності Сепіра–Ворфа, який у романі втілюється на художньому рівні. Якщо мова визначає межі мислення, то контроль над мовою означає контроль над самою здатністю думати [7, с. 1456]. Вінстон Сміт інтуїтивно розуміє цю небезпеку: «Доки ви не опануєте мову, ви не зможете мислити» [8]. Дослідниця К. О. Биковська зазначає, що така мовна редукція перетворює мислення на бінарне – позбавлене відтінків і цілком підконтрольне ідеологічним шаблонам [4, с. 62]. Людина, яка знає лише новомову, просто не здатна сформулювати крамольну думку – не через страх, а через відсутність слів для її вираження.

Цей мовний експеримент призводить до появи феномена «подвійного мислення» (doublethink) – здатності щиро вірити у дві суперечливі ідеї одночасно. Гасло «Війна – це мир» перестає сприйматися як парадокс, бо в новомові ці поняття більше не мають чітких меж [3, с. 49]. Коли Партія стверджує, що Океанія завжди воювала з Євразією, громадяни приймають це без сумнівів, навіть якщо вчора ситуація була протилежною. Мовна пам'ять систематично стирається: старі слова зникають разом із можливістю зафіксувати брехню. Таким чином, новомова не просто обмежує мислення – вона робить неможливим виявлення брехні, бо саме поняття істини стає відносним і підконтрольним Партії.

Як підкреслює Д. О. Александров, мова тоталітаризму у романі Орвелла є засобом деформації реальності та придушення інакомислення [1, с. 411]. Основна функція новомови полягає в забезпеченні абсолютної влади Партії над свідомістю. Під час допитів О'Браєн відверто формулює сутність ідеології: «Влада – це не засіб, це мета. (...) Ми – жерці влади. Бог – це влада» [9, с. 256]. Новомова забезпечує цю мету, адже в її межах брехня перетворюється на «правду» автоматично: істинним є лише те, що проголошує Партія. Якщо завтра вона скаже, що $2 \times 2 = 5$, суперечити буде просто неможливо – адже навіть математична термінологія підпорядкована політичному редагуванню [6, с. 27].

Орвелл моделює свій лінгвістичний експеримент, спираючись на реальні зразки ідеологічних мов. Дослідники вказують на зв'язок новомови із радянською «дерев'яною мовою», описаною Леонідом Геллером, та з риторикою нацистської пропаганди [2, с. 312; 12, с. 102]. У цьому сенсі новомова – не фантазія, а доведена до меж логічна форма будь-якої мови, що прагне монополії на істину. Завдяки цьому роман набуває пророчого звучання: Орвелл не вигадує майбутнє, а показує, до чого призводить ідеологічне спотворення мови, вже помітне у ХХ столітті [10, с. 15].

Таким чином, новомова у романі «1984» є потужним механізмом мовної маніпуляції, що реалізується через систематичне скорочення лексики, усунення багатозначності та синонімії. Його когнітивні наслідки призводять до обмеження мислення, підтримки подвійного мислення та забезпечення тотального ідеологічного контролю. Новомова не просто інструмент комунікації – це зброя, що формує реальність на когнітивному рівні, роблячи опір системі не лише небезпечним, а й буквально неможливим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров Д. О. Мова тоталітаризму в романі Дж. Орвелла «1984». Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст. 2011. Вип. XXIV, ч. 2. С. 411–416.
2. Арндт Х. Джерела тоталітаризму : спільний видавничий проект телеканалу «1+1» та видавництва «Дух і літера» / Ханна Арндт ; [пер. з англ.: В. Верлока, Д. Горчаков]. 2-ге вид. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
3. Баран Г. Утопія і антиутопія як жанри. Слово і час. 1997. № 7. С. 47–52.
4. Биковська К. О. Осмислення концепту свобода в романах Олдоса Гакслі «Прекрасний новий світ» та Джорджа Оруела «1984» : Шкільне бібліотекознавство. Кривий Ріг, 2019. 82 с.
5. Борецький М. Антиутопія Дж. Орвелла «1984» як узагальнена картина радянського тоталітаризму (матеріали до уроку-лекції). Відродження. Український міжетнічний науково-педагогічний журнал. 1996. № 1. С. 25–28.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
7. Гладій У. «1984» – як жити у світі, де Великий Брат стежить за тобою завжди. Readmodo. Липень. 2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.readmodo.com/1984/>.
8. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 488 с.
9. Євченко О. В. Драма-антиутопія. Генезис. Поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ : б. в., 2002. 20 с.
10. Жаданов Ю. Художня модель хронотопу в антиутопічному жанрі другої половини ХХ століття. Питання літературознавства. 2014. № 89. С. 97–106.